DE LEVENSVERZEKERING.

NAAR AANLEIDING VAN HET ONTWERP VAN WET TOT WIJZIGING
VAN ART. 302 WETB. V. KOOPH.

De Minister van Justitie, het voorbeeld van zijnen ambtsvoorganger volgende, gaat voort met het indienen van wetsontwerpen tot partieele wijziging van onze wetgeving. Een proces in de laatste jaren gevoerd, waarbij de geldigheid van eene overeenkomst van levensverzekering voor den geheelen duur van het leven ter sprake kwam, heeft de aandacht gevestigd op Art. 302 van het Wetb. v. Kooph. en aangetoond, dat die bepaling voor de zekerheid der geslotene levensverzekeringen gevaarlijk kan zijn. De Regering vindt daarin aanleiding om eene wijziging van Art. 302 voor te dragen.

Dat proces werd gevoerd tusschen de Ned. Rijnspoorweg-maatschappij en de Levensverzekering-maatschappij Nederland. Deze laatste had eene zekere som verzekerd op het leven van den heer W., die ten gevolge van een spoorwegongeluk op den Rijnspoorweg was overleden, en had die som aan de verzekerden, de weduwe en kinderen van den heer W., uitgekeerd. Zij dagvaarde daarop, als in hare hoedanigheid van verzekeraar, volgens Art. 284, gesubrogeerd in de regten van den verzekerde, op grond van Art. 1403 de Rijnspoorweg-maatschappij tot vergoeding der schade door haar verzuim aan den verzekeraar toegebracht. De Rijnspoorweg-maatschappij beweerde daartegen, dat Art. 284 niet toepasselijk was op levensverzekering, dat al ware zulks wel het geval, dan nog niet was ingesteld de actie van Art. 1406, de eenige, die aan de weduwe en kinderen, in wier regten de verzekeraar beweerde gesubrogeerd te zijn, toekwam en eindelijk dat de in deze geslotene overeenkomst, zijnde eene levensverzekering voor den

geheelen duur van het leven, niet voldeed aan de vereischten van Art. 302, omdat zij niet was gesloten voor een bepaalden tijd en dus was nietig. Door den regter in eersten aanleg, de Arrond.-Regtb. te Amsterdam, werd bij vonnis van 22 Febr. 1870 (*) en door den regter in hooger beroep, het Prov. Gerechtshof in N.-Holland, bij arrest van 1 Nov. 1871 (+) aangenomen, dat de levensverzekering niet was aangegaan voor een bepaalden tijd, in strijd met het voorschrift van Art. 302 en dus was nietig en de vordering ontzegd.

In cassatie werd beweerde schending van Art. 302, omdat door het Hof ten eerste de in deze geslotene overeenkomst, als zoude die niet voldoen aan de bepalingen van dat artikel, ten onregte zoude zijn nietig verklaard, ten tweede, dat al ware ook Art. 284 hier toepasselijk, dan nog een beroep daarop in dit geding niet zoude kunnen baten, omdat de eischende maatschappij niet heeft ingesteld de actie van Art. 1406.

De Hooge Raad kon de gegrondheid van die eerste bewering niet onderzoeken, omdat de Maatschappij Nederland, volgens 's Hof's feitelijke beslissing, niet had ingesteld de eenige actie, die aan de weduwe en kinderen van den verslagene tegen de Rijnspoorweg-maatschappij toekwam, en waarin de verzekerings-maatschappij zoude kunnen zijn gesubrogeerd, die van Art. 1406, maar eene andere vordering uit eigen hoofde. De voorziening in cassatie werd daarom verworpen bij Arrest van 21 Maart 1873 (§).

Uit dit proces bleek, dat de geldigheid der levensverzekeringen voor het geheele leven gesloten minstens zeer twijfelachtig was. Niet ten onregte verontrustten zich talrijke personen, die dergelijke contracten gesloten hadden, en vooral de levensverzekering-maatschappijen zelve vreesden daardoor voor achteruitgang van hun bedrijf. Niet ten onregte, zeg ik, want wat zal Art. 302: „Het leven „van iemand kan ten behoeve van een daarbij belanghebbende „verzekerd worden, gedurende den tijd bij de overeenkomst op „straffe van nietigheid te bepalen”, beteekenen, indien het de verzekering voor den geheelen duur van het leven, zonder nadere tijdsbepaling, gesloten, niet nietig verklaart? Is dan de wijziging in 1835 in dit artikel gemaakt niet geheel noodeloos? Ik geloof dat iedereen dit zal moeten toegeven. De woorden van het artikel

(*) Weekbl. no. 3230.

(†) Weekbl. no. 3445.

(§) Weekbl. no. 3577.

wijzen duidelijk aan, dat men gewild heeft, dat bij iedere levensverzekering een tijd zoude worden bepaald, gedurende welken de verzekeraar het door den dood dergenen, wiens leven verzekerd is, te lijden nadeel zal dragen. Indien de wetgever den duur van het leven als een bepaalden tijd had beschouwd, dan ware er geene noodzaak geweest om nietigheid te bedreigen tegen het niet bepalen van den tijd, want dan zoude iedere levensverzekering voor een bepaalden tijd gesloten worden. Levensverzekering toch wordt gesloten of voor een bepaalden tijd of bepaalde reis of voor het leven. Indien het leven een bepaalden tijd aanduidt, moet ook de reis een bepaalden tijd aanduiden, en dan zijn alle levensverzekeringen aangegaan voor een bepaalden tijd.

Er bestond dus alle aanleiding om eene poging aan te wenden tot verbetering van het gebrekkige Artikel 302. Er werd dus een wetsontwerp ingediend, waarbij in Art. 1 werd voorgesteld:

„Art. 302 van het Wetb. van Koophandel wordt gelezen als volgt:

„Het leven van iemand kan ten behoeve van een daarbij belanghebbende verzekerd worden, hetzij voor den geheelen duur van „dit leven, hetzij voor een tijd bij de overeenkomst te bepalen.”

In art. 2 wordt voorgesteld aan het nieuwe art. 302 eene terugwerkende kracht te geven, zoodat de geldigheid ook van de vroeger geslotene overeenkomsten niet naar het oude art. 302, maar naar het nieuwe zal moeten worden beoordeeld.

Dit ontwerp werd met veel kennis, eenvoudig en duidelijk toegelicht.

Men had dus alle reden om te verwachten dat dergelijk eenvoudig ontwerp, hetgeen in eene dringende behoefte voorzag, door de Kamer met ingenomenheid zoude zijn ontvangen en spoedig zoude zijn afgedaan. Het tegendeel is echter geschied. Op den 5den Maart verscheen een Voorloopig Verslag vol bezwaren. In de eerste plaats stelde men de vraag, of de overeenkomst waarbij eene verzekering wordt gesloten op iemands leven gedurende den geheelen duur daarvan onder de werking van art. 302 Wetb. van Kooph. levensverzekering is? en betwistte men de tijdigheid van het ontwerp, omdat de beslissing der beide Amsterdamsche regtscollegien onjuist zoude zijn en er in allen geval geen gevaar was, dat andere regtscollegien tot dezelfde beslissing zouden komen, daar de verzekeraars zelve zich niet op art. 302 zullen beroepen, en die bepaling in allen gevallen zeer gemakkelijk te ontduiken is.

In de tweede plaats bestrijdt het verslag het beginsel van het ontwerp. In ééne afdeeling toch der Kamer is beweerd, dat het

ontwerp eene *grootte regtsdwaling* bevordert. Die dwaling zoude daarin bestaan, dat de overeenkomst van levensverzekering voor den geheelen duur van het leven niet zoude zijn *verzekering*, maar een andere soort van kanscontract van gelijken aard, als het lijf-rente-contract.

Het is voorzeker niet te ontkennen, dat levensverzekering de tegenhanger is van de overeenkomst van lijfrente. Die overeenkomst is het omgekeerde der verzekering, doch dit belet niet, dat levensverzekering de vereischten van verzekering in zich vereenigt.

Bij de levensverzekering zouden, volgens het Verslag, twee vereischten van de verzekering ontbreken, het *onzekere voorval* en het *verzekerde voorwerp*.

Ten aanzien van het eerste, het onzekere voorval, wordt beweerd, dat de dood eens menschen zeker is en dat de onzekerheid, wanneer, niet in de plaats kan treden van de onzekerheid van het voorval zelf.

Indien die bewering juist ware zoude de levensverzekering en evenzoo de lijfrenten-overeenkomst ophouden een kanscontract te zijn, want dan zouden de praestatiën van partijen niet meer van een onzekere gebeurtenis afhankelijk zijn. Dan zouden die overeenkomsten zijn gewone overeenkomsten die, volgens de regelen die alle overeenkomsten beheerschen, verbindtenissen zouden voortbrengen. Onze wet wil dit niet, want zij rangschikt het lijfrenten-contract bepaald onder de kans-contracten. Art. 1811.

Onze wet is dus niet van het gevoelen in het Verslag uitgedrukt en beschouwt de onzekerheid van tijd wel degelijk als voldoende om eene overeenkomst tot kans-overeenkomst en, indien die overeenkomst de beveiliging van een bestaand belang tot voorwerp heeft, tot verzekering, te maken.

Bij de levensverzekering wordt het feit zelf van het sterven niet als onzeker gesteld, maar alleen het tijdstip, waarop dat feit zal plaats hebben. De hoegrootheid der praestatiën van partijen hangt niet af van het feit van sterven zelf, maar van het oogenblik, waarop dit feit plaats heeft. De verzekeraar weet, dat hij de verzekerde som zal moeten betalen, alleen de tijd wanneer, en mitsdien de duur van het genot, dat hij van de som hebben zal, is onzeker. De verzekerde daarentegen weet alleen, dat hij jaarlijks de premie zal moeten betalen, doch niet hoe dikwijls dit zal moeten geschieden. De onzekerheid van het „*wanneer*”, geeft evenzeer aanleiding tot kans, als de onzekerheid van het

„of”. Eigenlijk verzekert men een leven niet tegen den dood, maar tegen een *spoedigen* dood. De verzekeraar neemt het gevaar op zich, hetgeen een ander loopt door den spoedigen dood van een derde. Sterft hij, wiens leven verzekerd is, *spoedig* dan is de praestatie der verzekeraars grooter, dan die des verzekerden, dan *wint* de verzekerde; sterft die persoon laat, dan is de praestatie des verzekerden grooter dan die des verzekeraars, dan *wint* de verzekeraar.

Het tweede bezwaar, de bewering dat een *verzekerd voorwerp* bij de levensverzekering zoude ontbreken, steunt op een geheel verkeerde opvatting van de levensverzekering. Men verzekert niet het leven eens menschen, maar het belang, dat men bij zoodanig leven heeft (*). Ik begrijp niet hoe men thans nog beweren kan dat het leven het voorwerp der levensverzekering is. Reeds bij de beraadslagingen over het thans geldende Wetboek van Koophandel, had de heer Sijpkens (†) overtuigend de onjuistheid van die bewering aangetoond. Het verzekerde voorwerp bij levensverzekering is het *belang dat iemand heeft bij het leven van een ander*. Dat is op geld waardeerbaar, dat is in bonis. De wet erkent dergelijk belang in art. 1406 B. W., het is op tallooze wijzen denkbaar. Men behoeft geen crediteur te zijn om belang te hebben bij iemands leven, de echtgenoot, de kinderen enz. hebben belang, op geld waardeerbaar belang, bij het leven van den man of den vader.

Waar is dus de *regtsdwaling* in het ontwerp?

Aan het slot van het verslag wordt de opmerking gemaakt dat nu ook art. 304, 9o, eene verandering zal moeten ondergaan, door het invoegen der woorden „wanneer de verzekering voor een bepaalden tijd is aangegaan” en wordt de wensch te kennen gegeven om het ontwerp in één artikel zamen te smelten, opdat dit in het ligchaam zelf in het Wetboek zoude kunnen worden opgenomen. Beide m. i. opmerkingen, waaraan gevolg zoude kunnen gegeven worden.

Het Verslag eindigt met twee opmerkingen betreffende de redactie. Men had bezwaar tegen de woorden „op straffe van „nietigheid” en tegen de woorden „het leven van iemand” en wenschte eenvoudig te lezen „het leven van een of meer personen „kan ten behoeve van een of meer belanghebbende worden verzekerd.”

(*) Zie mijn Handelsregt IV, bl. 28, 113.

(†) Zie Voorduin, IX, bl. 219.

Omtrent art. 2 van het ontwerp, de terugwerkende kracht van art. 1, bestonden bij eenige leden bezwaren, de meerderheid echter kon zich met het ontwerp vereenigen.

Doch niet alleen in de Kamer, ook daarbuiten werd het ontwerp heftig bestreden.

Mr. J. A. Levy plaatste in *Themis* 1875, no 1, een uitvoerig en geleerd betoog getiteld „Levensverzekering”, waarin hij het ontwerp scherp critiseert en tot de slotsom komt, dat het beter ware ingetrokken.

Mr. L. begint even als het verslag der commissie van rapporteurs met eene bestrijding van de juistheid der aanleiding tot het indienen van het ontwerp. Hij meent dat de aangehaalde uitspraken die indiening niet regtvaardigen. Ik zoude van eene andere meening zijn, zooals boven reeds is uiteengezet en zoude meenen, dat het hoog tijd is, om art. 302 te herzien.

Na een uitvoerigen terugblik op de geschiedenis der levensverzekering, waarbij Mr. L. op het voetspoor van Endemann (*) en van Mr. M. T. Goudsmit (+) het verbod van spel en weddenschap met de woekerwetten in verband brengt, dringt hij aan op afdoende regeling der levensverzekering, alsof dit, hoe wenschelijk ook, onder onze tegenwoordige regeringsvorm zoo gemakkelijk ware.

Ook volgens Mr. L. wijkt de levensverzekering voor het geheele leven in twee opzichten af van het begrip van verzekering. Er is geen *onzeker voorval*, er is geene *schadeloosstelling*.

De eerste bewering steunt op dezelfde gronden, die in het verslag ontwikkeld worden. Omtrent de tweede bewering is de S. minder helder. Volgens Mr. L. is het doel der verzekering voor den levensduur „aanvulling van de economische leemte door „het overlijden ontstaan.” Mij dunkt, dit denkbeeld zoude eenvoudiger aldus worden uitgedrukt: Levensverzekering heeft ten doel „vergoeding der schade door het overlijden toegebracht” en dan heeft men reeds toegegeven, dat er schade vergoed wordt. „Economische leemte” toch kan niets anders beteekenen dan ontstentenis van iets dat huishoudelijke waarde had, dus schade. Eigenlijk is Mr. L. dus een voorstander van de meening, dat

(*) Handelsrecht, p. 833, not. 5.

(+) *Themis* 1873, bl. 181. Zie ook: Begrip en wezen der kansovereenkomsten. Leid. 1871.

levensverzekering vergoeding beoogt der schade door een overlijden te weeg gebracht. Dat de premie, die door den verzekerde betaald wordt, niet alleen is eene betaling van het gevaar van vroeg sterven, maar ook een kapitaal-inleg om bij overlijden eene uitkeering te bewerken kan aan de overeenkomst de hoedanigheid van kansovereenkomst niet ontnemen.

Hevig bestrijdt Mr. L. verder het vereischte van *belang* of *interest* bij de levensverzekering, eigenlijk bij de verzekering in het algemeen. Dit vereischte, volgens Mr. L., uit het kanonieke regt afkomstig, bestaat niet bij levensverzekering.

Ik kan dit niet toegeven. Indien men het belang laat varen, dan wordt de verzekering eene bloote *weddingsschap omtrent het langer of korter leven van een mensch*. Indien de wet daaraan geldigheid toekent, is er geene reden meer om andere kansovereenkomsten te weren. Het wettige doel van partijen bij eene levensverzekering, hetzij dan voor een tijd, hetzij dan voor het leven gesloten, is beveiliging van het *belang*, dat men heeft bij het leven in een ander. Dit belang is nu wel niet gemakkelijk te waardeeren, soms zelfs kan het alleen door de belanghebbende gewaardeerd worden, even als het belang dat iemand heeft bij de behouden aankomst van een schip of van een berigt, doch die moeilijkheid van waardeering is geen voldoende reden om aan te nemen, dat het belang niet bestaat.

Onze wetgever van 1838 heeft dit beter begrepen, toen hij in Art. 305 „de begrooting van de som en de bepaling der voorwaarden van de verzekering” overliet „aan het goedvinden van partijen.” Daardoor wordt afgeweken van Art. 274, waarbij aan den regter de bevoegdheid gegeven wordt, om niettegenstaande de waarde van het verzekerde belang bij de polis is begroot en dus contractueel is vastgesteld, nadere regtvaardiging dier som te bevelen, indien de verzekeraar redenen aanvoert, die een gegrond vermoeden opleveren, dat de opgave der waarde in de polis bovenmatig is. Daardoor wordt ook afgeweken van de bepaling van Art. 253, waarbij verzekering boven de waarde nietig wordt verklaard en van die van Art. 277 betrekkelijk de dubbele verzekering. De waardeering toch van het belang door partijen bij de polis gedaan staat vast, daartegen kan niet worden opgekomen, tenzij in geval van dwaling, bedrog of geweld volgens Art. 1307 B. W. Onze wetgever heeft die bepaling niet in de wet opgenomen, omdat hij meende, dat levensverzekering niet was verzekering van een *belang*, maar omdat de aard van het verzekerde belang niet

toelaat dat dit belang door andere dan door partijen worde ge-
waardeerd. (*)

Mr. L. verlangt nog dat de wet de vraag beantwoorde, of de verzekerde som al dan niet tot den boedel des overledenen, wiens leven verzekerd is, behoort. Hij acht de beantwoording dier vraag twijfelachtig. Mij komt het voor dat die vraag door onze wet beantwoord is in Art. 302. Het leven wordt verzekerd „ten behoeve van een belanghebbende.” Die belanghebbende is verzekerd, niet hij, wiens leven verzekerd is. De verzekerde is de schuldeischer des verzekeraars. De vordering behoort tot zijn vermogen, niet tot het vermogen van hem, wiens leven verzekerd is, zelfs al had die de verzekering gesloten en de premie betaald. Hij zoude dit dan gedaan hebben namens en ten behoeve van een ander.

Eindelijk beklaagt Mr. L. zich over het behouden der bepalingen van Art. 306 en 307. Art. 306 bepaalt dat de verzekering vervalt, indien de persoon, wiens leven verzekerd wordt, op het oogenblik der verzekering reeds is overleden, zelfs al had de verzekerde van het overlijden geen kennis gedragen, tenzij anders bedongen. Eene bepaling tot wering van bedrog in de wet gebragt, en waarvan de mogelijke nadeelige gevolgen door de overeenkomst van partijen kunnen worden weggenomen. Art. 307 bepaalt: Indien hij, die zijn leven heeft laten verzekeren, zich van het leven berooft of met den dood wordt gestraft, vervalt de verzekering. Eene bepaling die zeker niet in allen deele juist is (†) doch waarvan de herziening mij niet zoo dringend noodig schijnt.

De Regering heeft bij hare Memorie van beantwoording de geopperde bezwaren met groot talent beantwoord. Zij begint met aan te toonen, dat eene wijziging in Art. 302 wel noodig is, juist nu, vóór dat een regterlijk gewijsde de vraag voor enkele belanghebbenden onherroepelijk heeft beslist en gaat vervolgens over tot bestrijding der bezwaren in eene der Afdeelingen geopperd en tegen de bewering dat het Ontwerp een „grootte regtsdwaling” dat namelijk levensverzekering voor het leven eene overeenkomst van verzekering zoude zijn, zoude bevorderen.

Zij begint met eene poging om aan te toonen, dat de levensverzekering voor het leven, ook volgens het bestaande Art. 302, niet is uitgesloten, dat onze wetgever in 1835 de levensverzekering niet tot een bepaalden tijd heeft willen beperken. Ik geloof niet,

(*) Zie de redevoering van den heer Sypkens bij Voorduin, IX, bl. 220.

(†) Zie Handelsregt IV, bl. 115.

dat de Regering in die poging is geslaagd. De woorden van Art. 302 zijn juist door de verandering nog in 1835 in de Redactie gemaakt, te duidelijk en sluiten zich te zeer aan de vroegere ontwerpen, dan dat men zoude kunnen twijfelen aan de bedoeling des wetgevers om levensverzekering voor het geheele leven uit te sluiten.

Ten aanzien van de bewering dat levensverzekering voor het geheele leven niet zoude beantwoorden aan de vereischten van art. 246, omdat het *onzekere voorval* en het *verzekerde voorwerp* zouden ontbreken, beroept de Regering zich, wat het *onzekere voorval* aangaat, teregt op art. 1811 B. W. Daar wordt voor eene kansovereenkomst gevorderd eene *onzekere gebeurtenis*, hetgeen wel niets anders kan beteekenen dan een *onzeker voorval* in art. 246. En toch erkent de wet de *lijfrenten-overeenkomst* als eene kansovereenkomst, niettegenstaande de dood zeker is, alleen onzeker wanneer. Daaruit volgt, dat de wet met *onzeker*, zoowel in art. 1811, als in art. 246, niet alleen *onzeker of*, maar ook *onzeker wanneer*, bedoeld heeft.

Ten aanzien van het *voorwerp* der verzekering toont de Regering zeer juist aan, dat niet het leven het voorwerp der verzekering is, maar het belang, dat iemand heeft bij het leven van een ander. De dood van den een kan aan den ander een op geld waardeerbaar nadeel toebrengen. Die ander heeft dus een verzekeraar belang bij dat leven.

Verder bestrijdt de Regering het denkbeeld, dat de levensverzekering voor het leven, indien zij niet als verzekering zoude kunnen gelden, als geoorloofde kansovereenkomst verbindtenissen zoude kunnen voortbrengen. Teregt m. i., want zoodanige overeenkomst zoude, indien zij niet beantwoordde aan het begrip van verzekering, eene weddenschap zijn, betreffende het vroeger of later overlijden van een persoon en zoude mitsdien volgens art. 1825 B. W. geen regtsvordering voortbrengen.

Wij hopen, dat de poging door de Regering ook in dit ontwerp gedaan tot partiële herziening onzer herziening behoevende wet moge gelukken. Iedere stap is van waarde, ook al is hij klein, waar de wetgevende machine zoo zwaar werkt, als bij ons. De mogelijkheid om later grootere stappen te doen wordt daardoor niet uitgesloten.

Misschien zoude van deze gelegenheid gebruik kunnen gemaakt worden om de redactie van Art. 302 te wijzigen en alle aanleiding tot het ongelukkige denkbeeld weg te nemen, dat het *leven*

eens menschen voorwerp van verzekering zoude zijn. Wij hebben gezien, dat niet het leven, maar het belang dat een ander heeft bij dat leven, voorwerp der verzekering is. Waarom zoude Art. 302 dan niet kunnen luiden: „Het belang dat iemand heeft bij „het leven van een ander kan verzekerd worden.”

J. G. KIST.